
Драгомир БРАЈКОВИЋ

ПУТ У РЕЧИ

(ПОХВАЛА ВУКУ)

Пролог

У времену мука и одлука
Србија је призивала Вука.

С њим је била св'јету на видику
И од ноћи правила је данке,
С'њим је браћу словенску будила
Подигнућу буне и устанке.

У времену одлука и мука
Србија се склањала у Вука.

Из њега се бунтом огласила
Шеретлуком, умом, пркосима...
Из њега се огласила песмом
И вековним народним сновима.

У времену одлука и мука
Србија је сва стала у Вука.

С'њим смишљала приче уз огњишта,
С'њим бежала гори у 'ајдуке,
Са Вуком је ране прездрављала
И видала поломљене руке.

Сањала је с 'Вуком из прикрајка
Да побегне даље од опанка.

СТАНОВИНА ПУШИЦА

НЕКАО РОБ ПРЕКОРНИ

ОБРАТНИ НАСТАВНИ

УЧЕНИЦИ

Не као роб прекорни

Ученици су се појавили у школи
ујутро, као и обично, у својим
школским униформама. Они су
били мирни и послушни, али
неки од њих су имали неке
неуобичајне понашања.
Један од њих је почео да
плаче, док је други покушавао
да га утеши. На крају, наставник
је приметио да је неки од њих
био неуобичајно тих и да
неки од њих су имали неке
неуобичајне понашања.
Један од њих је почео да
плаче, док је други покушавао
да га утеши. На крају, наставник
је приметио да је неки од њих
био неуобичајно тих и да
неки од њих су имали неке
неуобичајне понашања.

Каже ми пријатељ песник
Да га је све више страх за речи,
„Нема у њима више оног старог злата,
Сети се, каже, Вука“.
„Њега су речи слушале. И служиле.
А ни он их није изневеравао.
Ми брљамо по речима, Мрљавимо. „Нама се речи опиру.
Не слушају нас.
Звоне у празно...“

„Кад ми је тешко, каже ми пријатељ песник,
Ја отворим РАСКОВНИК.
Већ заборављене речи
Прекорно ме гледају. Оне живе уместо ствари
На које су се некад односиле. Оне ходају;
Играју по живцима затегнутим.
Слушам у њима народ и Вука“.

ЈА НЕ СЛУШАХ

Ја не слушах цара ни ћесара,
Нити служих кнеза осиона,
Слушао сам како расте трава;
На устанак како зову звона.

Сви су знаци о животу моме
Виш' Србије по небу ведроме...

Слутио сам како дише раја
И из горе 'ајдука призива;
Слијеп пјевач крај вјечна огњишта
Огласи се народним сновима.

Бјеху знаци о животу томе
Над Србијом по небу ведроме...

Ја не служих двору ни сарају
Него срцу и народном санку.
Нисам слуш'о туђих гора жубор.
Служио сам гуњу и опанку.

Сви су знаци о животу моме
Виш' Србије по небу ведроме...

Тамо мјесец сјани звезде кара,
Тамо, Вожде, с' Богом разговара...
Тамо гледа сиротиња раја
Оће л' муци, скоро, бити краја.

РАСПРАВА

И данас знају
Рећи дјекоји
Да ово, ил' оно,
Не постоји.

Као у трице
И кучине
Упетљају се
У приче њине.

Једнако ћерају
Све на своју
Разумијеш им
Тек по коју.

Ко не збори
Роду своме
Шта тек може
Рећи другоме?!

НЕ КАО РОБ ПРЕПОКОРНИ

Не као роб препокорни и придворица;
Не као слуга, ни као чанколиз, кнеже,
Прилазим руци и скуту твоме
Јер ријеч и дријеши и веже.

Србија је, кнеже, малена и неће
Уз велике народе стати ласно,
Србији морамо књиге и писмена њена;
Србију свијетлу на видик, иначе све је касно!

Одаљити ме можеш, од свога скута,
Али са мном на пут креће Србија,
Она ме храни пјесмом, мори ме и чува,
И на свим мојим путевима сија.

ПЈЕСМА СИРОМАШКА

Тамо ће бјеху софре празне
А наћве пусте,
Ће се ни за трн
Не би имало шта закачити,

ђе се, да уђе у амбар,
Не превари ни гладан миш,
Пјеваше се најгласније.

Из мрчава се пјесма гласаше
Са страшног мјеста,
Тамо ће су се гладне године одомаћиле,
Тамо ће се ни даваше, ни узимаше,
ђе очи бјеху празне а срце пуно,
Пјесмом се зазиваше.

У њој бјеше све:
И имање! И немање!
Умјесто пуном трпезом,
Лијепом ријечју дочекиваху.
Тамо су ријечи биле светилишта и жртвеници,
Бијели двори у које се тешко улазило.

У пјесмама је(не у равну пољу)
Зрнила шеница бјелица
И грозни виногради.
Тамо су сва морења
И сва васкрсења.

Кад не могаху овамо и онамо
У пјесму се одметаху.
Тамо су све бусије,
Сва ништа и светилишта.
Пркосна глава знала је
И са коца запјевати.

Умјесто у кућу намјерника
У пјесму, за готову софру, свраћаху.
– Уђи, бише ти као и нама.“
Па да видиш красна дочекања;
Па да видиш сваке ђаконије,
И овнујска меса дебелога,
И башкота љеба бијелога
Па још, к томе, руменике вина.
Док им винце удари у лице
А ракија ћеиф отворила.
Шећер ију, а ракију пију –
О свачему зборе и говоре.

(А празне чаше се
Са пустом софром сашаптавају.)

Аче се и шегаче,
Снаже и јуначе,
Лажу и залагују,
У акове турају,

У незнан ватају,
Од тврог ударају на тврђе,
Маштрају и замаштравају
Од грдног да не дође грђе.

И сам сам за трпезу так'у пристај'о.
Највише сам се наслуш'о о оном
Чега немаше.

(То пјевачу бијаше некако најмилије!)

И моје срце је пјевало
Пјесму сиромашку.
И моја душа се, кад другог не бјеше,
Пјесми веселила. Нико још не утрну та кандила.
Све се могло узети
А ми ништа и немасмо
Док пјесмом не начинимо.

У те дворе смо најласније улазили.

Најгласније се пјева
У домовима сирогинским.
И најјасније. И најљепше.
Наслуш'о сам се пјесама увијек с'умом за морем.

У СУДЊЕМ ЧАСУ

Глас који ме кроз лугове
И дубраве звао
Ко час судњи,
Ко жрец моћни
Све је обасјао.

Кроз њега сам препознао
Све мркине тавне;
У њега су скупиле се
Приповијести давне.

Предајем се древном зову
И том давном гласу
Сакупљајући сву ведрину
У самртном часу.

ГОРО ЧАРНА

Горо чарна, доме родни,
Преболан ти лежим.

Далеко си, предалеко,
У ријечи бјежим...

Лијеком се твојим браним –
Чемериком травом!
Твојим вуком и ајдуком;
Горким заборавом!

Лијечим се твојом травом
Пеленом, сијерком...
Заклони ме барем, горо,
Танковрхом смреком!

У теби се огледасмо
Од постања свијета:
Из ријечи, гдје се склоних,
Горки пелен цвјета.

Не познајем другог спаса,
Чарна горо моја,
Јер од тебе научисмо
Све, осим спокоја.

ПОСЛЕДЊА МОЛИТВА

Господе, док идем тешким путем
Нека ми над њим ријеч свијетли!
Кроз њу су ми се указале
Прве зоре, први пијетли!...

Ако нијесам никако смог'о
Жеженог сунца сјај да скинем,
И кад у грлу жежено пеку
Дај ми у ријечи да починем!

Па да свој вјечни сан проснијем
У слову што ме зазва варком
Нека у ријеч сав потонем
Расточен њеном снагом јарком.

Каже ми пријатељ глумац
Да тешко изговара речи које не казују пуну истину.
„Неће преко језика,
Саме се заглаве у грлу,
Прерпече се као кост“, каже ми.
„И тада, каже, сетим се Вука.
„Његовим речима потирем речи које се нинашта не односе,
Које ме лажу.“
„Много сам рекао речи, каже он,
„Али, су ми, једино оне истините,
Звучале као моје и за душу прирастале.
Њима сам, без муке, отварао сва срца
И ласно налазио пута до људи.“

СКАСКА

Био једном
Један Вук
Бистрорек
А самоук...

Као такав
Није снио
Већ чинио
И творио.

Путем тешким
И најпречим
Запути се
Вук у речи.

Па нас, данас,
Из њих зато
Обасјава
Суво злато.

ВУК ЈЕ У СВОЈЕ ВРЕМЕ

Вук је у своје време,
Вековима на размеђу
Између мрака и светла
Заувек ставио међу.

ПИШИ КАО ШТО ГОВОРИШ
ЧИТАЈ КАКО ЈЕ НАПИСАНО!

*Учи кад збориш да твориш,
Загледај се у неиспитано.*

Вук је слушао друге,
Али је оповићао своје.
Расковник отворио му
Језика све звуке и боје.

УТУК ПО УТУК

Наук по наук,
До науке
Ти си умео
Од сваке руке.

Од сваке руке,
Од сваког рода,
И из главе
Цела народа.

Утук по утук
Без престанка.
Језиком чобана,
И тежака,
Утук по утук,
(Путем преким)
Језиком народним
Бистрореким,
Језиком из ког
Ко злато сија,
Завичајна Жеравија
Забележи нас, Вуче.

БРЗАЛИЦЕ, ПИТАЛИЦЕ

Брзалице,
Питалице,
Загонетке,
Поскочице,
Почашице
И сватовске,
Жетелачке
И додолаке,
Коледарске
И краљичке;

Пјесме прела
И сијела,
Пјесме женске,
И момачке,
Наредног су
Духа слика најсветлија,
Кроз њих збори, стихована,
Историја.

СЛЕПИ ПЕВАЧ И ВУК

Ватра са једне стране,
Са друге – вода!
У језик, у језик стане
Пламени сан – слобода!

Иза: четири века чаме!
Испред: невиделица!
Кроз језик још само блеска
Слобода – светлица!

Четири века ропства,
Да не остану мук,
У песму бунтарску скупљају
Слепи певач и Вук.

Да у прошлост све не оде,
Да не мине.
Сувим златом да зазвоне
Све откријеш древну слику
У памћењу, у језику.

ВУКОВ ПОЈМОВНИК

Сантрач,
Жарач,
Ваљалица,
И трилица,
Млекарница
И преслица,
Врело, врело
И вериге,
Вајат, кућер,
И сушара,
Поточара,

Засун, заструг,
Рало и плуг,
Брдо, нити
И вратило,
Самовило, саграило;
И огњило.
Чекрк, чирак,
Мотовило
И точило,
И точило,
Тај појмовник
Нашег жића
И наш вјечник;
Отвара нам, расковнички,
Вуков Рјечник.

Што но стари веле
(ОД НАРОДНИХ ПОСЛОВИЦА И ПРЕДАЊА)

„Са речима се не да шалити: реч
И веже и дреши“, говорио је, на самим почецима,
Учитељ.

„Њом можеш жешће од сабље посећи.

Њом можеш осоколити.

Не преваљуј је олако

Преко језика

Али је и не чувај превише.

Речи које не потрошиш с другима: мртве су!

Тешко оном ко их нема са ким поделити.

И ти си мртав онолико колико си прећутао.“

„Сети се, говорио је учитељ, Вука.

Једноставно: „Испечи па реци!“

Кад оде,

Реч се тешко поврати.

И човек пође за њом.“

1.

Штоно стари веле,

Штоно бабе кажу:

Ако лаже коза,

Рогови не лажу.

Ко много зна, много пати;

Мали лонац ласно покипи;

Бисер не ваља пред свиње бацати;

Не да му враг мировати.

Девојку лице удаје;

Међу ватром и водом бити;

Ласно је иза грма стријељати,

Не треба квоцати, већ јаја носити.

Било глава биће капа;

Манити и на звијезде лаје,

Јака је колиба народ!

По јутру се дан познаје.

Штоно стари веле,

Штоно бабе кажу:

Ако лаже коза,

Рогови не лажу.

2.

Не зна ракија

Шта је калија;

Од те кајде
Нема фајде.

Не мари марва
За једног мрава.

3.

Чему земан томе и вријеме;
Ко брзо суди, брзо се каје;
Празна рука, мртву друга;
Сваки дар иште уздарје.

Од мира глава не боли;
Од кога је и доста је.
Хитар одвише срећу прескаче;
Прва се дјечи даје.

4.

Паметан полако иде,
А брзо дође.
Ко високо лети, ниско пада;
Намјерила се коса на брус:
Од празна чоeka нема тврђег грала.

Правла је давно погинула,
Ваља запети па зајевати!
Вјеру ко ломи њега не вјера –
Знати и дуги и ковати!

5.

Једно му је на срцу,
Друго на језику;
Тешко ногама под лудом главом
Нашла слика прилику;
Више је дана но година.

Од двије се смрти не гине;
Што се више чује,
Мање се чини;
Што очи виде калауз не требује;
Више ум замисли него море понесе.

ВРАГ ДОНИО И ОДНИО ШАЛУ

Враг донио
И однио посо

Лагаху се
Стар млинар и Ћосо.

**ИДЕ ПОЉЕМ
БЕЗ НОГУ ЈУНАЧЕ
ПО ТРИ КОПЉА
У НАПРЕДАК СКАЧЕ!**

Враг донио
И однио шалу:
Мудар пита
За савјет будалу!

*Два слијепца
Гледају низ поље
Препиру се
Који види боље.*

**САКАТ ЈУНАК
ЈАШЕ НА КОМАРЦУ
А СЛАВУЈ СЕ
ДИВЉАШЕ МАГАРЦУ.**

*Не питај ме
Гдје тога још има
Слушај причу,
(Ако те занима!)*

*Уколико причи
Не вјерујеш
Превише је
Што и ово чујеш.*

Враг донио
И однио посо
Лагаху се
Стар млинар и Ћосо.

**МАГЛУ МЕЉЕМ
КАИШАМ ОБЈАКЕ
ПРАВИМ ТАКО
НА НОГЕ ОПАНКЕ**

Враг донио
И однио шалу

Мудар пита
За савјет будалу.

НЕБО КРПИМ –
А ЈЕДНАКО ШУПЉЕ!
– Знаш ли, Ћосо
Неке приче глупље?!

Враг донио
И однио фајду
Све им приче
На исту су кајду.

БЈЕШЕ ДАВНО

Бјеше давно –
Јутру на уранку
Родио сам
И оца и мајку.

Још Даница не помоли лица
Нит би зоре, нит бијела данка
Размиљеше дјеча Сијермина;
А за њима не закука мајка.

Како тада тако и дан дањи
Ударамо ко бјела по трњу.
У час зао, и у зло вријеме,
У црн пстак, а недјељу црњу
Наше племе сасвим занијеме.

Бјеше давно –
Јутру на уранку
Родио сам
И оца и мајку.

Родио сам
И крај и почетак
Да бих свему
Био прапочетак.

ОБРЕТЕНИЈЕ ГЛАВЕ

Кренем једном
(Није лоба збору!)

У цик зоре
Студену извору.

Бих да крочим
(Колко брже могу)
Виђе врага:
Нестало ми ногу!

Ко без душе
(А уз триста мука!)
Стигнем тамо
Узјахавши вука.

У извору
(Та крсне ми славе!)
Видим: Нигдје
На рамену главе.

Крикнем тако
Колко гласа има
А глава се
С неба олазива.

Пут у речи

„Слушам ове, данас,
Кад говоре као да по трњу ударају.
Као да држе жишку у устима.
Тек им покоју разумијеш, „каже ми отац, сељак.
„Не разбираш им ни лица, ни ријечи.
Тек им сваку стоту ухватим.
Такве ријечи не обавезују ни оног ко слуша,
Ни оног ко говори.
Они за све имају ријеч.
Лакше је, ипак, одржати говор него ријеч.
Држе се једног правца ко п'јан плота.
Знају, брате, и у брдо и у нити.
Само још кад би их ријечи слушале;
Кад им не би ишле прије памети.
Не ваља ни кад ријеч закасни“, каже он:
„Права ријеч, на право мјесто
И у праву згоду.“

НЕМУШТИ ЈЕЗИК

Није нам дато
Да једни других
Језик сасвим разумемо.
Нити да тајне поруке
Знамо и гонетамо.
Од речи до речи
Потуцамо се.
Ловимо, разбирамо, гонетамо...

Није нам дато
Да у речима
Све препознамо.

Пред нама
Сашаптавају се травке,
Роморе горе,
Брборе воде...

Није нам дато
Да разумемо
Језик немушти
Којим се
И о нама говори.

Ловимо реч,
Слутимо, гонетамо...

Неће нас језик немушти.

ДВОГЛАСНА ПЕСМА

*Без корена и без дома,
Леле пусти створе!*
– ТО СУ ТРИЦЕ И КУЧИНЕ
БАТАЛИ ТО, МОРЕ!

*Без огњита и гусала,
Леле пусти доме!*
– ТО ЈЕ ПРОШЛОСТ! МАНИ ПРИЧУ!
ЗАШТО, САД, О ТОМЕ?!

Сасвим склоњен и ушушкан,
Чему одолеваш?
Пусти доме, главо празна,
У два гласа певаш.

РАСКОВНИК

Заборављене речи
Прекорно нас гледају.
Нико више не зна
На шта су се односиле.
За стварима и појавама
Које именовашу
Отићи ћемо и ми
А сусрести се нећемо.

*Кроз речи, кроз таму,
Кроз веру и наду
Расковник тражећи
У непочин граду!*

Од света дуже трају речи
Опомињући нас
Да ћемо минути и ми
Не потрошивши их.
Идемо за њима
И не слутећи да ће нас
До страшног места довести.

*Кроз речи, кроз таму,
Кроз веру и наду
Расковник тражећи
У непочин граду!*

Име наше патње
И варку наше среће
Предочавају нам речи

Говорећи да ће надживети
Све наше ћутње
И сва наша празноречја.

„Ниси ме успела рећи
Речи варљива и опака,“
Говори човек
За речима се ломатајући.

„Тамо сам
Где је ћутање најдубље,
Где ме не именујеш“,
Каже му РЕЧ.

„Ти си онај
Који ће остати
Ако се ја поменем;
Јер РЕЧ је све!“

Речи које смо измишљали
Сабране у песму – опомену
Враћају нам светове изгубљене,
Отимајући све оно
За шта смо мислили
Да је заувек наше.

Речи које ће
И о нашим сновима говорити
Расковнички нас маме.

ВУКОВА ПЕСМАРИЦА

У свакоме дому некад
(Ко се тог још сећа?!)
Сво богатство: ПЕСМАРИЦА
И задушна свећа!

Док одлазе најмилији,
Док нестају, чиле...
Изнад свеће и песама –
Духови измиле.

Са Вуковом ПЕСМАРИЦОМ
У свету пустоме
Још нас држиш на окупу
Разорени доме!

СЛЕПО СУНЦЕ

О чему, данас, певаш песмо
У истом роду са два Вука?!
Како зацелити прастару рану
Хајдучком душом од памука?!

Стекоше ли се прастаре чини
Да више не будеш свети знамен
Племену које само себи
Већ дуго пева последњи *амен*.

Изгрева ли још у теби
Жуђено сунце слепог певача
Док успавано племе водиш
Кроз свеопшту *долину плача?!*

ВУК С ОНОГА СВИЈЕТА

Мору и збору, каже се, никад краја.
Докони тако, на Ново љето, смишљамо и премишљамо
Како би било кад би било,
И шта би било да није било.
Кад не би било овога и онога свијета,
Кад живи не би завидјели мртвима,
Кад између нас не би стајала ћутња
Кад би, којим чудом, међу нас ступио Вук.

Кад би га виле донијеле
Дочекали бисмо га ко поједнога.
Ко свој код свога кад дође
Затурили бисмо причу.
(Ко кад се тај вакат не видјесмо!)
Имало би се о чему зборити;
Имало би се и са ким!

Свратио би сигурно право у Дробњаке.
(Свако ће прво своје!)
Траг сјеме води,
Тамо му је старина,
Тамо су поникли.

Или би право на Ловћен
Да жељу предсмртну испуни.
(Она вода на Ивановијем Коритима

Једнако тече!)
Имала би му шта рећи

Ако би знала говорити!
Не би морао много трагати,
Од немила до недрага путовати
Да очи бечи и уши напреже
И дрво и кам би проговорили
Вјековном муком.

Можда би се, неко доба,
Варкао тамо-амо,
(Све по ладу да га не познаду!)
Зазирао би и од сјенке.
*„Откуд вам толико Милоша побогу?
Множете ли се добом?“*

Све би се пред њим отварало,
Све би му се казивало само,
Не би имао рашта ријечи трошити
Ако мора и на леђа би проговорио:
*„Како вам је, добро сте и живи!
Какви сте добро ико за вас зна!“*

Ако би, којим чудом бануо
Склонили бисмо Пепељугу
(Не пали то хиљаду пута!)
Вријеме је да и злочеста маћеха
Разуда кћери.
(Шта ће рећи млади царевић
Кад се из бајке врати?!)

Кад би га виле донијеле,
Кад би, којим чудом, бануо
Обишао би, ко некад наше лавре,
Наша светилишта.
Дочекале би га очи разрогачене,
Дочекало би га Велико Ништа.
Имало би му се шта рећи.
Ако би смио слушати.
Сити бисмо се наразговарали.

Мора да би памећу помјерио,
Умом трљапио,
У гору побјегао.
„Какав сте то нефран,

*Како од једног чојека
Направисте толико народа?!
Како смислисте толике ријечи
Које ништа не казују?!"*

Да којим случајем бане
Морао би рећи
Ко је и чији је.
(Зна ли он који је тренутак,
Зашто баш сада долази,
Колико ће се бавити овдје
и којим послом,
Је ли га когод звао
И какве су му намјере.

Ишао би право код господара.
Питао би:
„Откуд вам толико господара?“
Питао би:
„Откуд ви на овом свијету,
Откуд онај свијет овамо?
Толико мртвих међу живима
Још није нико није видио.“

Да бане којим случајем,
Варакао би се,
И од сјене би зазирао,
Бјежао би и од поштару
Толико се страха нафатао.

Да бане Вук, да бане,
(Немој о онс: те што бити не може!)
Шта би нам Вук, да бане,
(Батали то, мани причу!)
Ућићај, не сједај на љуту муку!
Шта би нам Вук, данас,
И шта бисмо ми, овакви, Вуку?!

ПУТ У РЕЧИ

Нама је узето све.
По тами лутају наша браћа!

Речи немамо да их зовемо;
Све се у ћутање преобраћа.

Видимо покор и покуду
И помор слутимо, Господе!
Како да речи приволимо
Да нас, бар, ћутање ослободе?!

Наше су муке праисконске;
Речи нам једина одбрана!
Као у завичај у реч се запутимо
Но, измиче нам недајна грана.

Пеку нас ћутње, речи, маме;
А гдје је спокој да залечи
Све које пут ка Истини
Једино води кроз тавне речи?!

Е п и л о г

*У времену одлука
И мука
Србија је
Призивала Вука.*

*С њим спајала
Прошло и будуће
И белом се данку радовала.
С' њим селила огњишта и куће
С' њим у судње доба пропевала.*

*Сањала је дуго из прикрајка
Да побегне даље од опанка,
Па да језик, своју грану родну,
Са њим склони у песму народну.*

*У времену одлука и мука
Наш се народ, огласи кроз Вука.*

Језгро овог рукописа чине стихови писани за музичко-сценску поему „Похвала Вуку“ која ће бити изведена поводом обележавања 200-те годишњице рођења Вука Стефановића Караџића.

Аутор је избору песама из ове поеме приложио и нове стихове одлукујући, и на тај начин, дуг према творцу нашег књижевног језика и писмености.

Паљивији читалац ће приметити да је, поред документарних елемената аутор местично користио и стихове народне песме као и већ увелико проверене и доказане метричке образце наших песника (од класика до савременика) испробавајући, и на тај начин, њихову издржљивост и употрeбљивост данас.